

Bokanmeldelse

Rugkåsa, Marianne, Signe Ylvisaker og Ketil Eide:

Barnevern i et minoritetsperspektiv – Sosialt arbeid med barn og familier

Oslo: Gyldendal Forlag 2017, 126 s.

ISBN 978-82-05-49903-4

Anmeldt av: Marit Ursin

Norsk senter for barneforskning/Institutt for pedagogikk og livslang læring

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU, Trondheim, Norge

E-mail: marit.ursin@ntnu.no

Statistikk viser at barn og unge med minoritetsbakgrunn, og da særlig første-generasjonsinnvandrere, er overrepresenterte i barnevernstiltak, både i form av hjelpetiltak og omsorgsovertakelser. Videre har det norske barnevernets relasjon til og rolle overfor familier med minoritetsbakgrunn skapt overskrifter i nasjonal og internasjonale presse, og medført diplomatiske utfordringer. Samarbeidet mellom barnevernet og minoritetsbefolkningen er satt på dagsorden av myndigheter, fagfelt, praksisfelt og innvanderorganisasjoner, hvorav mange etterspør kompetanseheving i barnevernet som resultat av økt og endret migrasjonsmønster i dagens Norge. Boken *Barnevern i et minoritetsperspektiv – sosialt arbeid med barn og familier* er et viktig ledd i og resultat av en slik satsing.

Boken er et resultat av og trolig et viktig bidrag tilbake til videreutdanningen «Barnevern i et minoritetsperspektiv» ved Universitetet i Tromsø og høyskolene i Innlandet, Sørøst-Norge og Oslo og Akershus. Videreutdanningen og boken er knyttet til et forskningsprosjekt med samme tittel, støttet av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og ledet av Marianne Rugkåsa og kolleger. Boken ligger i så måte i skjæringspunktet mellom undervisning og forskning,

hvor videreutdanningen baserer seg på forskning samtidig som det er kasus fra studentenes barnevernfaglige praksis som danner grunnlaget for videre analyse, teoretisering og utvikling av pedagogisk metode. Gjennom analyse av 160 kasus – basert på studentenes konkrete problemstillinger og erfaringer fra praksisfeltet – har forfatterne identifisert fire overordnede tema. Disse danner bokens struktur: 1) omsorgsutøvelse overfor minoritetsbarn, 2) diskurser om foreldreskap, 3) kultur- og etnisering i barnevernfaglig praksis, og 4) annengjøring og diskriminering. Noen få utvalgte kasus går som en rød tråd gjennom boken, og introduserer og eksemplifiserer nye faglige diskusjoner, understøttet av relevant teori og forskning på feltet. Boken har, etter min mening, tre hovedargumenter: 1) bevisstgjøring av maktforholdet mellom majoritet (sosialarbeider) og minoritet (familier), 2) kritikk av normativ barnevernspraksis, og 3) avvisning av «kulturkompetanse» til fordel for et interseksjonelt perspektiv.

Et viktig utgangspunkt for *Barnevern i et minoritetsperspektiv* er at arbeid med barn og familier aldri er verdinøytralt, men preget av politikk, forskning og fagideologi. Boken kan således leses som et oppgjør mot det

normative hegemoniet i det norske barnevernet. Gjennom et kritisk blikk på barnevernfaglig praksis granskes først og fremst våre egne holdninger, verdier og praksiser framfor å problematisere «de andres». Boken er dermed ingen ABC i hvordan å håndtere møtet med minoritetsfamilier i barnevernet, og bidrar ikke med konkrete fasiter i hvordan å løse ulike scenarioer. I nettopp dette ligger det overordnede budskapet i boken, å vise hvordan kompleksiteten i saker krever en kritisk og refleksiv holdning hos sosialarbeideren framfor overforenklete «løsninger».

Det trekkes historiske paralleller for å vise at hva som anses som «normalt» og «korrekt» når det gjelder barndom, omsorg, foreldreskap og kjønnsroller i dag, er sosialt konstruert, og baserer seg på ideer og idealer av nyere tid. Gjennom å benytte seg av et bourdieusansk maktperspektiv, argumenterer Rugkåsa, Ylvisaker og Eide for at majoriteten har definisjonsmakt til å legge premisser for hva som er «normalt» og hva som er «avvik», «problematferd» og «sosiale problemer». Sosialarbeidere blir i så måte en viktig del av et disiplineringsystem – ideologisk forankret og institusjonalisert i en majoritetsetnisk, hvit middelklasse (s. 29) – som skal kategorisere, vurdere, veilede, endre og lære opp «de andre». I mange kontekster blir slik praksis ansett og omtalt som «integreringsstrategier», gjerne rettet mot mødre, men også til en viss grad barn og unge, med minoritetsbakgrunn.

Til tross for at forfatterne i liten grad trekker paralleller til globale nord-sør relasjoner og kolonialistiske holdninger, er det mange likhetstrekk til postkolonialistisk kritikk av vestens siviliseringsoppdrag av «de andre», den såkalte «Hvite manns byrde». Dette eksemplifiseres implisitt gjennom takknemlighetstyranniet: hvordan «den andre» ikke bare skal innordne seg sin

plass og la seg «siviliseres», men også vise takknemlighet. Forfatternes kritiske blikk rokker på vår grunnleggende selvforståelse som et demokratisk, åpent og inkluderende samfunn. Boken er i så måte et viktig bidrag til den mer kritiske diskursen innenfor sosialt arbeid som poengterer hvordan egen praksis ikke bare kan tillate, men også videreføre og forsterke eksklusjon og maktskjevheter i samfunnet.

Rugkåsa, Ylvisaker og Eide understreker at barnevernspraksis i Norge er styrt av teorier fra det medisinske og psykologiske fagfeltet, med hovedfokus på omsorgssvikt, traumer, tilknytning og tidlig samspill. I denne sammenheng ville det vært naturlig å påpeke at både medisin og psykologi har utspring i Vesten, og baserer seg på og er gjennomsyret av vestlig filosofi, tenkemåte og ideologiske verdsett. Dette indikerer at selve det teoretiske rammeverket for sosialt arbeid motarbeider en kultursensitiv barnevernspraksis. Forfatterne tar til orde for at det teoretiske grunnlaget i sosialt arbeid også må inkludere et diskursivt perspektiv, og uttrykker en kritisk holdning til neo-liberale former for sosialt arbeid som individualiserer sosiale problem gjennom å ansvarliggjøre og patologisere enkeltindivider for strukturelle problem, som rasisme, diskriminering, marginalisering og fattigdom.

I andre halvdel av boken tar forfatterne et oppgjør med det de kaller kulturalisering innenfor barnevernspraksis, altså å la fokus på kultur overskygge andre sosiale forklaringsfaktorer. Ulike kasus viser hvordan «kultur» trumfer over klasse, kjønn, økonomi og psykisk helse som forklaringsfaktor i arbeid med minoritetsfamilier, gjerne basert på stereotypiske oppfatninger. Rugkåsa, Ylvisaker og Eide problematiserer begrep som kulturkompetanse, kulturforståelse og kultursensitivitet (s. 77), og hevder begrepene bygger på en statisk og

endimensjonal forståelse av mennesker og kultur. Kritikken fremstår som noe unyansert i det den sammenfører tre begrep med ulike betydninger, hvorav den første fokuserer på gitte ferdigheter, mens de to andre fokuserer på en forståelse av eller bevissthet rundt (sin uviten om) andre kulturer. Et kulturperspektiv anses å være reduksjonistisk og basert på en forståelse av kultur som rigid, hvilket i stor grad undervurderer verdien av og innholdet i de to sistnevnte begrepene. Kultursensitivitet kan, etter min mening, tolkes nettopp som en bevisstgjøring av maktforhold mellom «oss» og «de andre», og dermed bidrar *Barnevern i et minoritetsperspektiv* nettopp til å utvikle kultursensiviteten hos leseren.

Et interseksjonelt perspektiv foreslås som alternativ tilnærming avslutningsvis i boken. Dette er et fruktbart teoretisk rammeverk for å ta hensyn til kompleksiteten i barnefagligarbeid og de mange dimensjoner som påvirker familiers hverdag og praksis. Dette argumentet ville vært styrket hvis det i større grad var forankret i forfatternes analyser av kasus i boken. Bokens svakhet ligger nettopp i at flere av kasusene – som er svært empirisk rike – ikke blir tilstrekkelig analysert. Dette fører til overforenklede tolkninger, til tross for at det er nettopp dette forfatterne ønsker å unngå. Som eksempel kan kasuset «Gajrup» (s. 20–21) trekkes fram. Gajrup er en 13 år gammel gutt av indisk opprinnelse som bor sammen mor og fire søsken. Mor ønsker hjelp av barnevernstjenesten fordi hun er utslitt av aleneansvar, dårlig økonomi, stress og depresjon. Tiltak er avlastning i besøkshjem for de tre yngste barna, hvorav Gajrup plasseres hos en norsk familie bestående av foreldre og tenåringsdatter. Besøksfamilien melder om bekymring for gutten: han virker passiv, foretrekker å se på TV, misliker å sove alene (er mørkredd), familien føler at

gutten ikke er glad for å være hos dem. Videre er de bekymret for at moren ikke ivaretar gutten da det alltid er mange besøkende der. Sosialarbeideren rapporterer at

I denne guttens hjem sitter familien på gulvet når de spiser, og leiligheten er knapt møblert. Besøkshjemmet derimot er vakkert møblert [...] I Gajrups hjem er mat kun en nødvendighet, mens måltider i besøkshjemmet derimot alltid planlegges, deles og nytes. I guttens hjem snakkes det ikke norsk, mens de i besøkshjemmet er veldig sosiale og elsker å konversere. Gajrup deltar visstnok på aktiviteter, men blir ikke veiledet av sin mor. I besøkshjemmet tilbyr de aktiviteter som de mener er utviklende, og tilbyr seg også å veilede ham både psykisk og fysisk. Hjemme sover han sammen med brødrene. I besøks-hjemmet virker han usikker og redd når han er alene. Hjemme er det mange mennesker som kommer og går, onkler og tanter. I besøkshjemmet er de mest opptatt av kjernefamilien [...] (s. 21)

Sosialarbeideren som presenterer kasus vektlegger kulturforskjeller, med hovedfokus på idealiserte former for familieliv, foreldreskap og barndom, som gjenspeiler middelklasseverdier i dagens Norge. Forfatterne tolker kontrastene mellom Gajrups hjem og besøkshjemmet først og fremst som klasseforskjeller, hvor ulikheter er knyttet til økonomiske utfordringer. Forfatterne forstår Gajrups kasus ut ifra Lareaus (2003) begrep om middelklassens foreldreskap som «concerted cultivation» og arbeidklassens foreldreskap som «natural growth» (s. 48–49).

I analysen av Gajrup risikerer Rugkåsa, Ylvisaker og Eide å kaste babyen ut med

badevannet, idet de forsterker normative ideer om at familier vil etterstrebe majoritetens livsstil bare de har ressursene til det. Å sitte på gulvet, spise med hendene, ha slektninger ofte på besøk, sove sammen, og la tenåringer gjøre aktiviteter alene gir uttrykk for mer enn fattige levekår. Forfatterne lener seg på en forenklet modell om foreldreskap som dikotomiserer «oss» og «de andre» til tross for at de uttrykker skepsis til nettopp slike modeller og teorier (f. eks. individualisme og kollektivism, s. 73). Litteratur som kritiserer Lareaus arbeid som forutinntatt, uten evne til å heve seg over sine egne middelklasseverdier (Davies 2005), som viser at minoritetsforeldre like gjerne utøver «concerted cultivation» (Devine 2009), og som nyanserer de to type-ene for foreldreskap blant annet ved å vise relevansen av opplevd klassemobilitet og personlige erfaringer som barn (Irwin og Elley 2011, 2013) kunne med fordel ha vært inkludert i diskusjonen.

Barnevern i et minoritetsperspektiv gir et godt bilde på kompleksiteten i norsk

barnevernspraksis i dag, og er således et nødvendig bidrag til faglitteraturen. Boken er lettest, og engasjerer og stimulerer til refleksjon. Rugkåsa, Ylvisaker og Eide byr på mange viktige argumenter, og skaper det kritiske speilet som den politiske og faglige debatten trenger. Videre oppmuntrer forfatterne til en kritisk reflekterende barnevernfaglig praksis, og oppfordrer leseren til å se de strukturelle og diskursive utfordringene som omringer enkeltindividet. I så måte lykkes boken i å løfte blikket vårt ut av kulturdiskusjonen, og inn i en større strukturell sammenheng. Utfordringen blir, som nevnt, å finne balansen mellom individuelle, kulturelle, og samfunnsmessige faktorer. *Barnevern i et minoritetsperspektiv* anbefales på det varmeste til alle som møter barn, unge og familier med minoritetsbakgrunn i sin arbeidshverdag. Boken bør være obligatorisk pensum på bachelornivå innen sosionomutdanning og barnevernspedagogikk, men har også stor relevans for studenter og fagfolk innen helse- og utdanningssektoren.

Referanser

- Davies, B. 2005. Emerging trends in researching children and youth: a review essay. *British Journal of Sociology of Education* 26(1): 145–153.
- Devine, D. 2009. Mobilising capitals? Migrant children's negotiation of their everyday lives in school. *British Journal of Sociology of Education* 30(5): 521–535.
- Irwin, S., og S. Elley. 2011. Concerted cultivation? Parenting values, education and class diversity. *Sociology* 45(3): 480–495.
- Irwin, S., og S. Elley. 2013. Parents' hopes and expectations for their children's future occupations. *The Sociological Review* 61(1): 111–130.